

УДК 7.036.1

Цитування:

Безугла Р. І. Наслідування традицій старих майстрів в українському реалістичному живописі (на прикладі творчості В. Костирка, Є. Равського, О. Глазунова). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 156–161.

Bezuhla R. (2024). Following the Traditions of Old Masters in Ukrainian Realist Painting (on the Example of the Works of V. Kostyrko, E. Ravsky, O. Glazunov). *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 156–161 [in Ukrainian].

*Безугла Руслана Іванівна,
доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач відділу теорії та історії культури
Інституту проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України
<https://orcid.org/0000-0003-1190-3646>
r.bezuhla@gmail.com*

НАСЛІДУВАННЯ ТРАДИЦІЙ СТАРИХ МАЙСТРІВ В УКРАЇНСЬКОМУ РЕАЛІСТИЧНОМУ ЖИВОПИСІ (на прикладі творчості В. Костирка, Є. Равського, О. Глазунова)

Мета статті – виявити вплив наслідування живописних традицій старих майстрів на творчість представників сучасного українського реалістичного мистецтва. **Методологія дослідження** базується на таких філософських та загальнонаукових підходах, що дали змогу розглянути феномен наслідування в сучасному українському художньому мистецтві з різновекторних позицій: міждисциплінарний підхід забезпечив використання при аналізі феномену наслідування останніх теоретичних доробків соціогуманітарних наук; феноменологічний метод застосовано на етапі розкриття сутності й конкретизації такого феномену, як наслідування, його трансформацій у сучасному мистецькому просторі. **Наукова новизна** обумовлена тим, що акцентуалізовано увагу на окремих чинниках, зокрема і на наслідуванні сучасними українськими художниками живописних традицій старих майстрів, що безпосередньо впливає на становлення художнього мистецтва сучасної України. **Висновки.** Констатовано, що звернення до художньої традиції старих майстрів не є новим підходом у мистецтві, проте в українському мистецтвознавстві відсутня достатня кількість фундаментальних наукових розвідок щодо впливу творчості старих майстрів на становлення сучасних українських художників. З'ясовано, що сучасні мистці виявляють інтерес до скрупульозної деталізації, гладкої манери письма, барокових складних ракурсів, передають психологізм образів у манері Караваджо, Рембрандта, актуалізуючи класичні традиції в сучасному живописі. Доведено, що живописна ілюзорність, художньо-композиційні та колористичні пошуки і навіть універсальні змісти у творах старих майстрів можуть слугувати інспіраціями у творчості В. Костирка, Є. Равського, О. Глазунова та інших українських художників. Наголошено, що питання наслідування живописних традицій старих майстрів в українському реалістичному живописі потребує додаткових досліджень, проте на наш погляд, це є перспективною темою для подальших досліджень в межах мистецтвознавства та культурології.

Ключові слова: старі майстри, класичні традиції, наслідування, реалістичний живопис, сучасне мистецтво.

Bezuhla Ruslana, Doctor of Art Studies, associate professor, Head of the Department of Theory and History of Culture, Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine

Following the Traditions of Old Masters in Ukrainian Realist Painting (on the Example of the Works of V. Kostyrko, E. Ravsky, O. Glazunov)

The purpose of the article is to identify the influence of imitation of the painting traditions of old masters on the work of representatives of contemporary Ukrainian realist art. **The methodology of the study** is based on the following philosophical and general scientific approaches, which made it possible to consider the phenomenon of imitation in contemporary Ukrainian art from different perspectives: the interdisciplinary approach ensured the use of the latest theoretical achievements of the social sciences and humanities in the analysis of the phenomenon of imitation; the phenomenological method was applied at the stage of revealing the essence and concretization of such a phenomenon as imitation, its transformations in the contemporary artistic space. **The scientific novelty** is due to the fact that the attention is focused on certain factors, including the imitation by contemporary Ukrainian artists of the painting traditions of old masters, which directly affects the formation of the art of modern Ukraine. **Conclusions.** It has been stated that the appeal to the artistic tradition of old masters is not a new approach in art, but Ukrainian art history lacks a sufficient number of

fundamental scientific studies on the influence of the work of old masters on the formation of contemporary Ukrainian artists. It has been found that contemporary artists show interest in scrupulous detail, smooth style of painting, baroque complex angles, convey the psychology of images in the manner of Caravaggio and Rembrandt, actualizing classical traditions in contemporary painting. It is proved that pictorial illusion, artistic, compositional and coloristic searches, and even universal meanings in the works of old masters can serve as inspirations in the works of V. Kostyrko, E. Ravsky, O. Glazunov and other Ukrainian artists. It is emphasized that the issue of imitation of the painting traditions of old masters in Ukrainian realist painting requires additional research, but in our opinion, this is a promising topic for further research within the framework of art history and cultural studies.

Keywords: old masters, classical traditions, imitation, realist painting, contemporary art.

Актуальність теми дослідження. Загальновідомо, що вже з часів Античності мистці передавали свій досвід учням, а під впливом світоглядних і художніх ідей виникали різні напрями живопису, які поступово сформувались у школи. Так, наприклад Пізанська школа живопису відома з XII ст., далі в мистецтві італійського Ренесансу виникають Сієнська, Умбрійська, Феррарська, Болонська, Флорентійська, Римська та Венеціанська школи, а в подальшому – академії живопису в яких отримання знань від першоджерела (майстра чи його твору) було основоположним. Мистці подорожували світом, щоб побачити оригінали творів живопису, вивчати манеру й техніку інших живописців. Проте, тільки з появою публічних художніх музеїв можна говорити про виникнення такого феномена як наслідування художніх традицій.

Важливо зазначити, що в різні історичні періоди мистці по різному відносились до наслідування. Модерністи відмовились від наслідування традицій попередників, орієнтуючись на творення новаторського мистецтва. Однак, вони досить добре знали класичну традицію, найчастіше мали академічну освіту, але віддавали перевагу експерименту. Представники сучасного мистецтва та гуманітаристики вважають, що «за допомогою мистецьких творів, що зберігаються в музеях, сучасні митці мають можливість вивчати та переймати секрети колористичного поєднання та колірного світіння, складному композиційному розташуванню фігур і ракурсним скороченням» [4, 85]. Серед багатьох сучасних мистців підхід «створювати мистецтво ex nihilo» вважається хибним, адже якщо художник не вивчає досвід, традиції та вміння попередників, він значно обмежує власну творчість.

Відмітимо, що незважаючи на теоретичну та практичну значущість виокремленої проблеми, питання наслідування традицій старих майстрів в сучасному українському реалістичному живописі в сучасних наукових дослідженнях висвітлено дещо спорадично, з різних наукових та методологічних позицій, що

і підтверджує актуальність теми нашого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Класична живописна традиція представників епох Відродження й Бароко, яких віднесено до старих майстрів, широко досліджена істориками й теоретиками мистецтва. Основоположними є праці Д. Вазарі [15], М. Дворжака [11], Е. Гомбріха [9], Г. Вельфліна [16]. Серед українських науковців значну увагу формуванню та розвитку шкіл «старих майстрів» приділили С. Стрельцова та В. Зайцева [5].

Мета дослідження – виявити вплив наслідування живописних традицій старих майстрів на творчість представників сучасного українського реалістичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У «Словнику мистецьких термінів», виданому Е. Люсі-Смітом, поняття «живопис старих майстрів» визначається як «живопис високого рівня, що створений до 1800. (Раніше вживався щодо живопису створеного до 1700)» [10].

Департамент старих майстрів аукціонного дому Christie's визначає часові межі живопису старих майстрів від XIV ст. до початку XIX ст. При цьому, зазначаючи про XIV ст., аукціонний будинок вказує тільки на ті твори, основа яких позолочена (gold ground) і які були створені італійськими майстрами. Для прикладу, можна назвати роботу «Розп'яття» (1365) флорентійського митця Андреа Орканья (1308–1368). Також, Christie's до старих майстрів відносить і британських мистців XIX ст., таких як-от: В. Тернер (1775–1851), Д. Констебл (1776–1837) та Р. П. Бонінгтон (1802–1828) [14].

Варто відзначити, що з часом поняття «старі майстри» почали використовувати не тільки для позначення художників певної історичної епохи, воно набуло окремого історико-філософського й соціокультурного підтексту, оскільки з плином часу вплив творчості окремих митців зростав, в першу чергу, завдяки наслідуванню. Так, на думку історика мистецтва Е. Преттеджон мистець, який практикує «щедру імітацію», пропагує іншого мистця та його твори. Згідно з її

твердженнями, Ван Ейк, Джорджоне та Ботічеллі справді стали *masters* («маїстрами») у Великобританії, лише коли у XIX ст. з'явилися послідовники, що репрезентували себе як їх «учні» (що пов'язано з відкриттям у 1824 р. Національної галереї у Лондоні, яка розширила доступ до шедеврів минулого, а також із широким поширенням репродукцій) [12]. Н. Б. Пенні, історик мистецтва, що очолював Національну галерею в Лондоні (2008–2015), у огляді вказаної праці Е. Преттеджон зазначає, що «вона має рацію, коли зауважує про «тягар впливу», що був ключовою темою XIX століття <...> для щасливого, але збентеженого спадкоємця безмежної спадщини художніх скарбів» [13].

В попередніх наших дослідженнях вдалося з'ясувати, що феномен наслідування розглядається з різних методологічних позицій та у різноманітних дискурсах, було виявлено, що наслідування є амбівалентним феноменом, дослідження якого потребує міждисциплінарного підходу, а проблема наслідування залишається актуальною як для сучасного суспільства так і для сучасного мистецтва [1]. Зазначимо, що слово «наслідувати» в українській мові згідно з тлумачним словником «Горих» означає «повторяти, відтворювати чий-небудь дії, рухи і т. ін. або ознаки, особливості чого-небудь» [4]. Наводяться також приклади вживання цього слова, за якими, наслідувати можна як жест, так і шлях батька. Тобто воно вживається і в буквальному, і в широкому розумінні.

Сучасні мистці та мистецтвознавці також тлумачать поняття «наслідування» із власних методологічних позицій. Наприклад, у книзі «Модерністи, старі майстри: мистецтво наслідування від прерафаелітів до Першої світової війни» Е. Преттеджон розглядає сутність наслідування (в англійській мові позначається як *imitation*) та тлумачить зміст цього поняття досить широко: відносить до нього не тільки копіювання, але й подібність сюжету, композиції, вживаючи такі мовні конструкції як «був натхненний живописом», «стиль картини завдячує Ботічеллі», «вплив художника» [12].

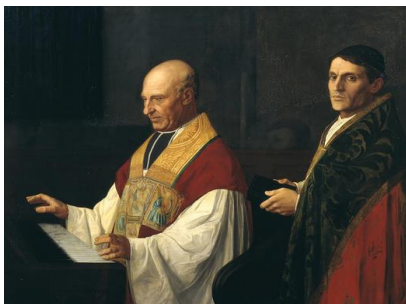


Рис. 1. Альфонс Легро. «Репетиція служби»

Преттеджон акцентує на наявності подібності композиції у творі А. Легро «Репетиція служби» (рис. 1) та творі Тиціана «Концерт» (рис. 2) та підкреслює, що на обох картинах фігури зображені біля клавіатури, яка розміщена в нижньому лівому кутку полотна [12].



Рис. 2. Тиціан. «Концерт»

Дослідниця наголошує і на тому, що наслідування не є статичним феноменом і велике значення має розвиток наслідування. Цій проблемі присвячено один із розділів її книги [12].

Досить усталеним серед мистців, є підхід коли в процесі навчання молоді художники спочатку повинні навчитись копіювати твори видатних майстрів, а вже тільки після цього переходити до створення власних. Так, Х. Стед відмічає, що «навчання через наслідування було настільки важливим, що лише після демонстрації майстерності у копіюванні картини учневі дозволяли приєднатися до уроків живопису з натури й, зрештою, перейти до створення робіт за власною формою. Коли Лувр вперше відкрився для публіки в 1793 р. <...> він відводив п'ять днів з кожних десяти виключно для того, щоб художники вивчали та копіювали його колекцію» [8].

Для досягнення мети нашого дослідження ми акцентуємо увагу на творчості сучасних українських художників, що відкрито маніфестують наслідування творчих здобутків старих майстрів, зокрема В. Костирка, Є. Равського та О. Глазунова. Важливим для нас стало те, що роботи цих мистців репрезентують майстерну скрупульозність у реалістичному відтворенні деталей, притаманну визначним попередникам та бачення сучасного митця.

Володимир (Влодко) Костирко і Євген Равський вже іменовані в художньому середовищі «новими старими майстрами». Так, У 2013 р. в мистецькому середовищі резонансу набула колаборація В. Костирка і Є. Равського – виставка «Лувр» у стінах Львівського Палацу мистецтв, за кураторства П. Гудімова, яка стала найбільш відвідуваним проектом цього простору за останні двадцять років. Експозиція

представила роботи, які поєднали образність мистецтва Середньовіччя й наших днів, оскільки «Центральною ідеєю, що об'єднує представлені в експозиції роботи, є спроба іронічного перегляду мистецької спадщини – світової і власної. Йдеться про експеримент із сприйняттям класичних творів, що починається з назви і свідомо епатує традиції великих колективних зібрань» [6]. В. Костирко та Є. Равський показали, що розширення меж в образотворчому мистецтві, поєднання іронії з досконалою технікою реалістичного письма належить до вимірів сьогоденної реальності. У 2017 р. Б. Філоненко видав книгу «Лувр. Володимир Костирко / Євген Равський» [7].

Аналізуючи творчість В. Костирка, згадаємо роботи, в яких мистець міфологізує рідну йому Галичину. За словами Н. Космолінської, Львів кінця 1990 та 2000-х рр. неможливо уявити «без створеної за його ініціативи альтернативної «Історії Королівства Галичина» [3].



*Рис. 3. Володимир Костирко.
«Галичани у хрестовому поході»*

Живописне зображення минулих епох якнайкраще корелюється із живописом у традиціях старих майстрів. Наприклад, у роботі «Галичани у хрестовому поході» (рис. 3) присутній вплив митців Пізнього Відродження, зокрема, Якопо Тінторетто (рис. 4). В обидвох роботах відчутний бароковий динамізм композиції, багатофігурність із зображенням складних ракурсів, тонка проробка найдрібніших деталей, приглушена колірна гама із поодинокими акцентами яскравих відтінків червоного, блакитного кольорів. Гладка манера письма мистців, розмежованих у часі кількома століттями, додає роботам враження деякої глянцевої. Більше того – навіть певного кінематографічного ефекту в спогляданні динамічних історичних батальних сцен.



Рис. 4. Якопо Тінторетто. «Облога Задара»

Цікаво, що Тінторетто, обравши для зображення трагічну сторінку облоги міста Задар (нині територія Хорватії) хрестоносцями в межах Четвертого Хрестового походу в 1202 р., звернувся до сторінок історії попередніх століть. Так само й В. Костирко, у виборі сюжету для твору такого жанру візуалізував історичні сцени, які відбувались на землях колишнього королівства Галиції та Лодомерії, створених в 1772 р. [2].

Барокова емоційність, звернення до прийому к'яроскуро дозволяє провести паралель між художньою творчістю Караваджо та Є. Равського, Темне тло у картинах обох митців часто виступає як своєрідна непомітна, але вкрай важлива декорація людського характеру. При цьому, одяг та інші зображувані деталі буденності є вторинними – особистість, її переживання, емоції, закарбовані на обличчі, є важливими (рис. 5).



Рис. 5. Євген Равський. «Я вірую!»

Олексій Глазунов є новочасним українським художником-реалістом, у творчості якого помітне слідування традиціям старих майстрів. У портреті «Художниця» (рис. 6) О. Глазунова можна помітити, що робота була створена під впливом робіт Рембранта та його психологізму. Український художник зосередився на характері дівчини й притаманному їй аристократизмі, що проявився у поставі та витончених рисах обличчя, блідій «мармуровій» шкірі та внутрішньо зосередженому погляді. Фон з м'якими переходами кольору в обмеженому колориті, світлотіньова гра відтінків, ретельне зображення фактури є даниною великому нідерландському майстру.



Рис. 6. Олексій Глазунов. «Художниця»

Висновки. Констатуємо, що звернення до художньої традиції старих майстрів не є новим підходом у мистецтві, проте в українському мистецтвознавстві відсутня достатня кількість фундаментальних наукових розвідок щодо впливу творчості старих майстрів на становлення сучасних українських художників.

З'ясовано, що сучасні мистці виявляють інтерес до скрупульозної деталізації, гладкої манери письма, барокових складних ракурсів, передають психологізм образів у манері Караваджо, Рембрандта, актуалізуючи класичні традиції в сучасному живописі. Українські художники звертаючись до культурного надбання старих майстрів, продовжують плінність класичних традицій, проте використовують нові підходи і техніки, правдиво змальовують те, що «витає в повітрі», особисто відчують і засобами мистецтва відтворюють усі тонкощі емоцій, сумнівів, трансформації свідомості, що постають перед людиною.

Доведено, що живописна ілюзорність, художньо-композиційні та колористичні пошуки і навіть універсальні змісти у творах старих майстрів можуть слугувати інспіраціями у творчості В. Костирка, Є. Равського, О. Глазунова та інших українських художників.

Наголошено, що питання наслідування живописних традицій старих майстрів в українському реалістичному живописі потребує додаткових досліджень, проте на наш погляд, це є перспективною темою для подальших досліджень в межах мистецтвознавства та культурології.

Література

1. Безугла Р. І. Теоретико методологічні засади дослідження феномена наслідування в модусі гуманітарного знання. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2019. Вип. 33. С. 104–110.

2. Ісаєвич Я. Д. Королівство Галиції і Лодомерії. *Енциклопедія історії України*. 2008.

URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Korolivstvo_Galitsii_I_Lodomerii (дата звернення: 08.01.2024).

3. Космолинська Н. Влодко Костирко: артпортрет на тлі міста. Збруч. 2013. URL: <https://zbruc.eu/node/7922> (дата звернення: 08.02.2024).

4. Наслідувати – тлумачення. *Тлумачний словник «Горох»*.

URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8/> (дата звернення: 09.01.2024).

5. Стрельцова С., Зайцева В. Формування та розвиток шкіл «старих майстрів» доби ренесансу та бароко в Європі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 52, том 3. С. 79–86.

6. У Львові відкрили... «Лувр». *День*. 2013. URL: <https://m.day.kyiv.ua/article/taym-aut/u-lvov-vidkryly-luvr> (дата звернення: 09.01.2024).

7. Філоненко Б. Лувр. Володимир Костирко / Євген Равський. Київ: Артбук, 2017. 208 с.

8. Chloe Stead. The Artists Who Learnt from the Old Masters. *Sotheby's*. URL: <https://www.sothebys.com/en/articles/the-artists-who-learnt-from-the-old-masters> (дата звернення: 09.01.2024).

9. Gombrich E. H. *The Story of Art*. London : Phaidon Press, 2018. 688 p.

10. Edward Lucie-Smith. *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms*. London: Thames & Hudson, 2003. 240 p.

11. Max Dvorak. *Geschichte der italienischen Kunst im Zeitalter der Renaissance*. Akademische Vorlesungen das XIV und XV Jahrhundert. R. Piper & Co, 1927. 304 s.

12. *Modern Painters, Old Masters: The Art of Imitation from the Pre-Raphaelites to the First World War*. London : Paul Mellon Centre, 2017. 288 p.

13. Nicholas Penny. Down the Telescope. *London Review of books*. 2019. URL: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v41/n02/nicholas-penny/down-the-telescope> (дата звернення: 08.01.2024).

14. Old Masters. *Christie's*. URL: <https://www.christies.com/departments/old-master-and-early-british-paintings-70-1.aspx> (дата звернення: 08.01.2024).

15. Vasari Giorgio. *The Lives of the Most Excellent Painters, Sculptors & Architects* / trans.: Gaston du C. de Vere. Modern Library, 2006. 640 p.

16. Wöllflin Heinrich. *Renaissance and Baroque* / trans.: Simon K. Cornell University Press, 1967. 183 p.

References

1. Bezuhla, R. I. (2019). Theoretical and methodological foundations of the study of the phenomenon of imitation in the module of humanitarian knowledge. *Ukrainska cultura: mynule, suchasne, shlyahy rozvytku*, 33, 104–110 [in Ukrainian].

2. Isaevich, Y. D. (2008). Kingdom of Galicia and Lodomeria. Encyclopedia of the history of Ukraine. Retrieved from: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Korolivstvo_Galitsii_I_Lodomerii [in Ukrainian].
3. Kosmolinska, N. (2013). Vlodko Kostyrko: art portrait against the background of the city. Zbruch. <https://zbruch.eu/node/7922> [in Ukrainian].
4. Nasliduvaty – Tlumachennya. Tlumachnyy slovnyk «Horokh». Retrieved from: <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8/> [in Ukrainian].
5. Streltsova, S., Zaitseva, V. (2022). Formation and development of schools of «old masters» of the renaissance and baroque in Europe. Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk, 52, 3, 79–86 [in Ukrainian].
6. The «Louvre» was opened in Lviv. (2013). Hazeta «Den'». Retrieved from: <https://m.day.kyiv.ua/article/taym-aut/u-lvovi-vidkryly-luvr> [in Ukrainian].
7. Filonenko, B. (2017). Louvre. Volodymyr Kostyrko/Yugen Ravskyi. Kyiv: Artbuk, 208 [in Ukrainian].
8. Stead, Chloe. The Artists Who Learnt from the Old Masters. Sotheby's. Retrieved from: <https://www.sothebys.com/en/articles/the-artists-who-learnt-from-the-old-masters> [in English].
9. Gombrich, E. H. (2018). The Story of Art. London : Phaidon Press. [in English].
10. Edward Lucie-Smith. (2003). The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms. London: Thames & Hudson. [in English].
11. Max, Dvorak. (1927). Geschichte der italienischen Kunst im Zeitalter der Renaissance. Akademische Vorlesungen das XIV und XV Jahrhundert. R. Piper & Co. [in Deutsch].
12. Modern Painters, Old Masters: The Art of Imitation from the Pre-Raphaelites to the First World War. (2017). London: Paul Mellon Centre [in English].
13. Penny, Nicholas. (2019). Down the Telescope. London Review of books. Retrieved from: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v41/n02/nicholas-penny/down-the-telescope> [in English].
14. Old Masters. Christie's. Retrieved from <https://www.christies.com/departments/old-master-and-early-british-paintings-70-1.aspx> [in English].
15. Vasari Giorgio. (2006). The Lives of the Most Excellent Painters, Sculptors & Architects / trans.: Gaston du C. de Vere. Modern Library [in English].
16. Wöllflin Heinrich. (1967). Renaissance and Baroque / trans.: Simon K. Cornell University Press [in English].

Стаття надійшла до редакції 17.01.2024

Отримано після доопрацювання 19.02.2024

Прийнято до друку 28.02.2024